

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση

Τίτλος:

«Η αυτοαναφορικότητα σε δείγματα παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης»

Συγγραφή: ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΒΕΝΟΥΤΣΟΥ

Εφαρμογή: ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΩΤΣΑΚΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνια 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η αυτοαναφορικότητα σε δείγματα παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης.

Εφαρμογή σεναρίου

Καλλιόπη Κωτσάκη

Δημιουργία σεναρίου

Μαριάννα Βενούτσου

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Α΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

Πρότυπο Πειραματικό Λύκειο Πανεπιστημίου Κρήτης

Χρονολογία

Από 18-02-2014 έως 11-03-2014

Διδακτική/θεματική ενότητα

Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

6 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο μαθήματος

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Το σενάριο στην εφαρμογή του, ως προς τις διδακτικές μεθόδους, χρησιμοποίησε σε συνδυασμό την ομαδοσυνεργατική και τη μετωπική διδασκαλία, τον κατευθυνόμενο διάλογο και τη συζήτηση ανά ζεύγη (εταιρική). Καθώς το σενάριο εφαρμόστηκε στη μέση περίπου της σχολικής χρονιάς (Φεβρουάριος-Μάρτιος), οι μαθητές και η εκπαιδευτικός ήταν εξοικειωμένοι τόσο με τις ίδιες τις μεθόδους όσο και με τον συνδυασμό τους. Για την εφαρμογή του σεναρίου, η εκπαιδευτικός διατήρησε τις ομάδες που η ίδια είχε δημιουργήσει κατά την εφαρμογή του προηγούμενου εισαγωγικού σεναρίου για την αυτοαναφορά. Η εφαρμογή του εισαγωγικού σεναρίου αποτέλεσε τη διδακτική βάση και ουσιαστικό σημείο αναφοράς για την παρούσα εφαρμογή. Οι μαθητές είχαν γνωρίσει και κατανοήσει την έννοια της αυτοαναφοράς, γεγονός που βοήθησε στην εμβάθυνση και στον προβληματισμό των μαθητών σχετικά με τη συγκεκριμένη έννοια, ενώ μπόρεσαν, με αρκετή επιτυχία, να ανταποκριθούν στις δραστηριότητες των φύλλων εργασίας.

Επιπλέον, οι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με τη χρήση των βασικών εργαλείων του Η/Υ και συγκεκριμένα, με το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (Word), το λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων (Powerpoint), τον φυλλομετρητή (Internet), καθώς και με τη διαδικασία ανάρτησης αρχείων στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του ιστολογίου του μαθήματος. (Blog). Για την εφαρμογή του σεναρίου, τέλος, χρησιμοποιήθηκε το εργαστήριο της πληροφορικής και η αίθουσα διδασκαλίας (με φορητό Η/Υ, βιντεοπροβολέα και ηχεία).

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Μαριάννα Βενούτσου. Η αυτοαναφορικότητα σε δείγματα παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Α΄ Λυκείου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εφαρμογή του σεναρίου εντάχθηκε στο πλαίσιο της διδασκαλίας της ενότητας «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση» του [Νέου Προγράμματος Σπουδών](#) για το μάθημα της Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου. Οι μαθητές, στο πλαίσιο της εφαρμογής του σεναρίου, γνώρισαν και κατανόησαν τα βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποίησης. Διάβασαν ποιήματα παραδοσιακά και μοντέρνα, γνώρισαν κάποιους ποιητές, ενώ με τις δραστηριότητες του σεναρίου μελέτησαν το ύφος και τις γλωσσικές επιλογές τους, αντιλήφθηκαν τον διάλογο που ανοίγουν οι δημιουργοί με τα δημιουργήματά τους, και τέλος κατανόησαν τον ρόλο και την προσφορά της ποιητικής τέχνης στη ζωή.

Το σενάριο εφαρμόστηκε σε τρεις φάσεις. Στην Α΄ φάση, *Πριν την ανάγνωση* (δύο διδακτικές ώρες), οι μαθητές παρακολούθησαν ολιγόλεπτα video και ανακάλεσαν στη μνήμη τους τις γνώσεις τους για την έννοια της αυτοαναφοράς. Η ανάγνωση του ποιήματος της Μαρίας Πολυδούρη «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» και οι δραστηριότητες που την ακολούθησαν, μαζί με τη συζήτηση που προέκυψε ανέδειξαν τον βασικό άξονα του σεναρίου: αυτοαναφορικότητα–παραδοσιακό–μοντέρνο.

Στη Β΄ φάση, *Κυρίως ανάγνωση* (τρεις διδακτικές ώρες), οι μαθητές σε ομάδες μελέτησαν ποιήματα ποιητικής. Η κάθε ομάδα μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες παρουσίασε τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποίησης και εξέτασε τον ρόλο της ποίησης και του ποιητή και τον διάλογο που αναπτύσσεται μεταξύ τους. Παράλληλα με την ανάγνωση των ποιητικών κειμένων, παρουσιάστηκε η σύνδεση της τέχνης της ποίησης με την εποχή της.

Τέλος, στη Γ΄ φάση (μία διδακτική ώρα) οι μαθητές παρουσίασαν τις εργασίες τους και δημιούργησαν ένα αφιέρωμα στην έννοια της αυτοαναφορικότητας στην ποίηση. Ο συνδυασμός των διδακτικών μεθόδων της εισήγησης (μετωπική

διδασκαλία), της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, του κατευθυνόμενου διαλόγου και της συζήτησης ανά ζεύγη (εταιρική), αλλά και η αξιοποίηση των ΤΠΕ συνέβαλαν στην πληρέστερη εφαρμογή του σεναρίου.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το σενάριο είχε ως κύριο στόχο οι μαθητές να γνωρίσουν και να κατανοήσουν με ποιον τρόπο και για ποιους λόγους οι ποιητές συνδιαλέγονται με την τέχνη τους. Τα ποιήματα ποιητικής που διάβασαν οι μαθητές τους βοήθησαν να γνωρίσουν το αξιακό σύστημα των ποιητών, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ο κάθε δημιουργός αποτύπωσε αυτό το σύστημα στο ποιητικό του έργο (εκφραστικοί τρόποι, γλώσσα, ύφος κλπ). Στην ανάδειξη της έννοιας της αυτοαναφορικότητας συνέβαλε και η επιλογή ποιητικών κειμένων από διαφορετικές περιόδους της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Το σενάριο διδακτικά στηρίχτηκε στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο και έδωσε στα μέλη των ομάδων τη δυνατότητα να συνεργαστούν και να ανταλλάξουν απόψεις μεταξύ τους και με τη διδάσκουσα. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδακτική εφαρμογή προσέδωσε το στοιχείο της δημιουργικότητας και της συμμετοχικότητας καθώς τα μέλη των ομάδων διάβασαν, ερεύνησαν και έκριναν ποιήματα και δημιουργούς ως προς τον διάλογο που ανοίγουν μεταξύ τους.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές:

- να κατανοήσουν πως η ποιητική τέχνη αλλάζει, καθώς αλλάζουν οι απόψεις, οι στάσεις ζωής, ανά εποχή, αλλά και οι συνθήκες μέσα στις οποίες διαμορφώνεται,

- να συνειδητοποιήσουν ότι η συνομιλία, ο διάλογος του καλλιτέχνη με την τέχνη του, αποτελεί μία διαχρονική ανάγκη, η οποία απορρέει άμεσα είτε από την αδυναμία του ποιητή απέναντι σε δυνάμεις ανώτερες των ανθρωπίνων (έρωτας, γηρατειά, θάνατος), είτε από την επιθυμία του να αντικατοπτρίσει τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει,
- να αντιληφθούν τις έννοιες παραδοσιακό και μοντέρνο στην ποίηση.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές:

- να γνωρίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στη διαφοροποίηση παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης, όσον αφορά στη μορφή (γλωσσικές επιλογές, στιχουργική κλπ) και στο περιεχόμενο,
- να διερευνήσουν τον ιδιαίτερο ρόλο που διαδραματίζουν τα εκφραστικά μέσα, η κατάλληλη επιλογή του ύφους και της γλώσσας (χρήση ποιητικού ή καθημερινού λεξιλογίου), προκειμένου να αποδοθεί και να αποτυπωθεί μέσω των ποιητικών κειμένων η συνομιλία ποιητή-ποιητικής τέχνης.

Γραμματισμοί

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώξαμε οι μαθητές να μπορούν:

- να εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποίησης μέσα στα ποιητικά έργα που θα τους δίνονταν προς μελέτη,
- να χρησιμοποιούν σωστά τον λόγο, προφορικό και γραπτό, να επιλέγουν το κατάλληλο επικοινωνιακό πλαίσιο και ύφος και να προβαίνουν στις κατάλληλες λεκτικές επιλογές, προκειμένου να καταθέτουν τον προσωπικό τους λόγο για θέματα που αφορούν ιδιαίτερα στη συνομιλία του ποιητή ως δημιουργού με την τέχνη της Ποίησης,

Καθώς αξιοποιήθηκαν οι ΤΠΕ σε όλες τις φάσεις της διδακτικής πορείας του σεναρίου, επιδιώξαμε οι μαθητές με την ολοκλήρωσή του να μπορούν:

- να αναζητούν πληροφορίες σε συγκεκριμένους διαδικτυακούς τόπους ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο και την έρευνα (φυλλομετρητής Mozilla Firefox, Google Chrome, κ.ά., μηχανή αναζήτησης Google, YouTube),
- να αναζητούν στα ηλεκτρονικά λεξικά (*Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα) την ερμηνεία και την ετυμολογία λέξεων και εκφράσεων με στόχο την κατανόηση των κειμένων (ποιητικών και πεζών), την ανάπτυξη αλλά και τη βελτίωση της εκφραστικής τους ικανότητας,
- να χρησιμοποιούν τους συμφραστικούς πίνακες λέξεων (*Ανεμόσκαλα: Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων για Μείζονες Νεοέλληνες Ποιητές*) για να διευκολύνονται στη μελέτη της νεοελληνικής ποίησης και ειδικότερα στην ανάγνωση του ποιητικού λόγου,
- να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα [πρόγραμμα δημιουργίας παρουσιάσεων (Powerpoint)]· ο συνδυασμός, άλλωστε, λόγου, εικόνας, ήχου παρουσιάζει μια άλλη ανάγνωση του κειμένου,
- να επικοινωνούν και να συνεργάζονται μεταξύ τους στο ιστολόγιο του μαθήματος καθώς αναρτούν τις εργασίες τους.

Διδακτικές πρακτικές

Η εφαρμογή του σεναρίου πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις (*Πριν την ανάγνωση, Κυρίως ανάγνωση, Μετά την ανάγνωση*) και στηρίχτηκε στον συνδυασμό διδακτικών μεθόδων. Κεντρική θέση είχαν η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας αλλά και η μετωπική διδασκαλία.

Στην Α' φάση, *Πριν την ανάγνωση*, ο κατευθυνόμενος διάλογος και η μετωπική διδασκαλία ανέδειξαν τον στόχο και τον σχεδιασμό της διδακτικής πορείας του σεναρίου. Η Α' φάση (δύο διδακτικές ώρες) πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας με φορητό Η/Υ, με σύνδεση στο διαδίκτυο και βιντεοπροβολέα. Ο

τίτλος του σεναρίου, που γράφτηκε στον πίνακα, σε συνδυασμό με την προβολή σύντομων video χρησιμοποιήθηκαν ως αφορμή για τον κατευθυνόμενο διάλογο που στηρίχτηκε σε ερωτήματα όπως *τι είναι Ποίηση;*, *Τι σημαίνει κατανοώ την Ποίηση;*, *Είναι η κατανόηση της Ποίησης υπόθεση προσωπική;* κ.ά. Στη συνέχεια, το ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη «[Μόνο γιατί μ' αγάπησες](#)» αποτέλεσε τη βάση για να τεθεί η έννοια της αυτοαναφορικότητας στην ποίηση, παραδοσιακή και μοντέρνα. Διαβάσαμε το ποίημα και, εστιάζοντας στα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου και στον τρόπο με τον οποίο τα εκφράζει, “γνωρίσαμε” την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη.

Η Β΄ φάση του σεναρίου πραγματοποιήθηκε στο εργαστήριο της πληροφορικής και έτσι είχαμε τα ποιητικά κείμενα σε ψηφιακή μορφή αλλά και την ευχέρεια χρήσης του προγράμματος επεξεργασίας κειμένου, γεγονός που βοήθησε στη γρήγορη ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο. Στη Β΄ φάση χρησιμοποιήθηκε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, η μετωπική διδασκαλία (εισήγηση), όποτε κρίθηκε αναγκαίο από τη διδάσκουσα, ο κατευθυνόμενος διάλογος και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, η εταιρική συζήτηση με την προτροπή της διδάσκουσας. Οι έξι ομάδες διάβασαν ποιητικά κείμενα από ένα ευρύ φάσμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, από την Επτανησιακή Σχολή και τους Φαναριώτες μέχρι την Α΄ Μεταπολεμική Γενιά. Η ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων του φύλλου εργασίας που δόθηκε στην κάθε ομάδα, η ανάγνωση των ποιημάτων καθώς και ο διάλογος των μελών της κάθε ομάδας μεταξύ τους και με τη διδάσκουσα βοήθησαν στην κατανόηση δύο βασικών ζητημάτων: α) πώς έγινε η μετάβαση από την παραδοσιακή στη μοντέρνα ποίηση και β) πώς αναδεικνύεται ο διάλογος του ποιητή με την ποίηση σε διαχρονική ανάγκη.

Η εκπαιδευτικός απάντησε σε απορίες, καθοδήγησε, υποστήριξε την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων και έδωσε εκείνα τα γνωστικά στοιχεία που βοήθησαν στην απόκτηση της νέας γνώσης και οδήγησαν τελικά τους μαθητές στην απόκτηση νέων δεξιοτήτων. Με την αξιοποίηση των ΤΠΕ οι μαθητές αντιμετώπισαν

κριτικά τις πληροφορίες, εμβάθυναν στο γνωστικό αντικείμενο και παρήγαγαν τον δικό τους γραπτό λόγο.

Τέλος, στη Γ' φάση, *Μετά την ανάγνωση* (μία διδακτική ώρα), οι μαθητές παρουσίασαν τις εργασίες τους και δημιούργησαν ένα μικρό ψηφιακό αφιέρωμα στην αυτοαναφορικότητα στη νεοελληνική ποίηση.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Σε στιγμές κατά τις οποίες θεωρούμε ότι πρέπει να μπούμε στο εργαστήριο των ποιητών προκειμένου να κατανοήσουμε τον ποιητικό τους λόγο αναφερόμαστε στην επίκληση του Ομήρου προς τη Μούσα, ως παράδειγμα του διαλόγου που κάθε ποιητής ανοίγει με την τέχνη της Ποίησης. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε ότι το δημιούργημα, και στη συγκεκριμένη περίπτωση το ποίημα, γεννιέται από μια συνεχή, «αέναη», θα λέγαμε, επικοινωνία ποιητών και ποιημάτων.

Οι έφηβοι στις αναζητήσεις τους συχνά αναφέρονται στον διάλογο της τέχνης με τη ζωή και στον τρόπο που αυτός εκφράζεται. Για αυτό και επιλέχτηκε το συγκεκριμένο σενάριο. Με την εφαρμογή του επιδιώξαμε να μελετήσουμε τον διάλογο ποίησης και ποιητή, όπως αυτός αποτυπώνεται σε ποιήματα παραδοσιακά και μοντέρνα της νεοελληνικής ποίησης. Εντάξαμε δε την εφαρμογή του σεναρίου στη θεματική ενότητα «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση», που διδάσκεται στην Α' Λυκείου, σύμφωνα με το [Νέο Πρόγραμμα Σπουδών](#).

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο συνδέεται άμεσα με την ενότητα «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση» του [Νέου Π.Σ](#) για τη Λογοτεχνία της Α' Λυκείου. Έχει ως κεντρικό θέμα την αυτοαναφορικότητα, δηλαδή τον διάλογο των ποιητών με την τέχνη τους. Η ανάγνωση ποιημάτων που δημιουργήθηκαν σε διαφορετικές εποχές, με διαφορετικό τρόπο γραφής και που εκφράζουν πολλές και διαφορετικές απόψεις για

το ίδιο θέμα, την Ποίηση, φανέρωσε στους μαθητές πως ο ποιητικός λόγος μπορεί να παρουσιαστεί με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους.

Η Ποίηση φανερώνεται έτσι ως ανάγκη υποκειμενική αλλά και συλλογική και για αυτό αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο διάλογος που αναπτύσσεται ανάμεσα στον Ποιητή ως δημιουργό και την Ποίηση ως Τέχνη, καθώς δεν εντάσσεται στα στενά όρια ενός λογοτεχνικού ρεύματος ή μιας συγκεκριμένης εποχής της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του σεναρίου χρησιμοποιήθηκαν:

- μηχανή αναζήτησης (Google) και φυλλομετρητής (Mozilla Firefox, Google Chrome, κ.ά.). Οι μαθητές με τη χρήση της μηχανής αναζήτησης επισκέφθηκαν τον διαδικτυακό χώρο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα. Χρησιμοποίησαν το ηλεκτρονικό *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* της Πύλης προκειμένου να κατανοήσουν κάποιες έννοιες με απώτερο σκοπό την αφομοίωσή τους και τη χρήση τους στη συνέχεια στον προφορικό και γραπτό τους λόγο. Στον ίδιο διαδικτυακό τόπο πλοηγήθηκαν στις Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα και συγκεκριμένα, στην ενότητα *Ανεμόσκαλα: Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων για Μείζονες Νεοέλληνες Ποιητές* και με τη χρήση συγκεκριμένων λέξεων (ποιητής, ποίημα, ποίηση κλπ) αναζήτησαν και διάβασαν αυτοαναφορικά ποιήματα, κατανοώντας έτσι: α) τον ρόλο της ποίησης, β) την άποψη ή τις απόψεις που οι ποιητές διατυπώνουν για την ποίηση και γ) τον δικό τους ρόλο ως πνευματικών ανθρώπων. Οι μαθητές επισκέφθηκαν, επίσης, τον διαδικτυακό χώρο του YouTube και παρακολούθησαν συγκεκριμένα σύντομα αποσπάσματα video ή videoclips, τα οποία βοήθησαν στην κατανόηση και στην εμβάθυνση σε έννοιες, καταστάσεις και σχέσεις ή στίχους.

- Πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου: οι μαθητές με τη χρήση του παρήγαγαν συνεργατικά γραπτό λόγο. Αντιλήφθηκαν τις δυνατότητες που προσφέρει το πρόγραμμα στη διαμόρφωση του γραπτού τους λόγου μέσα από το μικρό ψηφιακό αφιέρωμα στην αυτοαναφορικότητα, που δημιούργησαν στη Γ΄ φάση της εφαρμογής του σεναρίου.
- Πρόγραμμα δημιουργίας παρουσιάσεων (PowerPoint): οι μαθητές δημιούργησαν πολυτροπικά κείμενα. Ο συνδυασμός λόγου (συμπεριλαμβανομένου και του ιδιότυπου ηλεκτρονικού λόγου του προγράμματος παρουσίασης), εικόνας, ήχου και κίνησης καλλιέργησε την κριτική, δημιουργική σκέψη των μαθητών.
- Ιστολόγιο: οι μαθητές ανήρτησαν τις εργασίες τους, ευχαριστήθηκαν το γεγονός πως το μάθημα έχει το δικό του ιστολόγιο, αλλά δεν εκμεταλλεύτηκαν τη δυνατότητα που τους δόθηκε να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν και εκτός της σχολικής αίθουσας.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α΄ Λυκείου:

Ανδρέας Λασκαράτος, [«Προβόδισμα»](#).

Αλέξανδρος Σούτσος, [«Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα»](#).

ΚΝΑ Β΄ Λυκείου:

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Νέα περί του θανάτου του Ισπανού ποιητού Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στις 19 Αυγούστου του 1936 μέσα στο χαντάκι του Καμίνο ντε λα Φουέντε»](#).

Κ.Γ. Καρυωτάκης, [«Είμαστε κάτι...»](#).

Κ.Γ. Καρυωτάκης, [«Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων»](#).

Γιώργος Σαραντάρης, [«Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...»](#).

ΚΝΑ Γ' Λυκείου

Βικτώρια Θεοδώρου, [«Εγκώμιο»](#) (απόσπασμα).

Τίτος Πατρίκιος, [«Οφειλή»](#).

Μίλτος Σαχτούρης, [«Ο στρατιώτης ποιητής»](#).

Λογοτεχνικά κείμενα άλλων σχολικών εγχειριδίων:

Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Λυκείου Θεωρητικής κατεύθυνσης-Θετικής κατεύθυνσης επιλογής.

Μανόλης Αναγνωστάκης, [«Επίλογος»](#).

Τίτος Πατρίκιος, [«Στίχοι-2»](#).

Μαρία Πολυδούρη, [«Μόνο γιατί μ' αγάπησες»](#).

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Βίντεο

[«Γιατί διαβάζουμε ποίηση;»](#) [απόσπασμα από την ταινία Ο κύκλος των χαμένων ποιητών (Αγγλικός τίτλος: Dead poets society), Peter Weir, 1989 (πηγή: www.youtube.com)]

[«Κατανοώντας την Ποίηση»](#) [απόσπασμα από την ταινία Ο κύκλος των χαμένων ποιητών (Αγγλικός τίτλος: Dead poets society), Peter Weir, 1989 [πηγή: www.youtube.com]]

Τραγούδια

[«Μόνο γιατί μ' αγάπησες»](#) από τον δίσκο *Τραγούδια για τους μήνες*, στίχοι: Μαρία Πολυδούρη, μουσική: Δημήτρης Παπαδημητρίου, ερμηνεία: Ελευθερία Αρβανιτάκη, Polydor Records, 1996.

[«Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων»](#), από τον δίσκο *Καρυωτάκης*, στίχοι: Κώστας Καρυωτάκης, μουσική: Μίκης Θεοδωράκης, ερμηνεία: Βασίλης Παπακωνσταντίνου, Minos-Emi, 1984.

Ιστοσελίδες

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, [Λεξικό της κοινής νεοελληνικής](#)

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, [Ανεμόσκαλα: Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων για Μείζονες Νεοέλληνες Ποιητές](#)

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ Φάση-Πριν την ανάγνωση (2 διδακτικές ώρες)

1^η και 2^η ώρα

Δουλέψαμε στη σχολική τάξη στην ολομέλεια. Απαραίτητος ήταν ο Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο και ο βιντεοπροβολέας με δύο ηχεία. Γράψαμε στον πίνακα τον τίτλο του σεναρίου «Η αυτοαναφορικότητα σε δείγματα παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης» και η διδάσκουσα μοίρασε στα παιδιά ένα μικρό ανθολόγιο ποιημάτων ποιητικής¹ και το [κοινό φύλλο εργασίας](#).

Στη συνέχεια, οι μαθητές παρακολούθησαν δύο ολιγόλεπτα αποσπάσματα από την ταινία *Ο κύκλος των χαμένων ποιητών* με τους χαρακτηριστικούς υπότιτλους [«Γιατί διαβάζουμε Ποίηση;»](#) και [«Κατανοώντας την Ποίηση»](#). Αμέσως μετά, τέθηκαν τα ερωτήματα *τι είναι Ποίηση; Τι σημαίνει κατανοώ την Ποίηση; Είναι η κατανόηση της Ποίησης υπόθεση προσωπική; Η κατανόηση της Ποίησης αναφέρεται στην υποκειμενική ανάγνωση; Υπάρχουν κανόνες/κριτήρια με βάση τους οποίους διαβάζουμε την ποίηση;* Οι μαθητές διατύπωσαν τις απόψεις τους και κατέληξαν από κοινού στη διαπίστωση πως η κατανόηση στην Ποίηση είναι αλληλένδετη με την απόλαυση και τη συγκίνηση και πως δεν πρόκειται για μετρήσιμο μέγεθος. Έτσι οδηγήθηκαν στο ερώτημα: *ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στην κατανόηση και την απόλαυση της Ποίησης;* Η τάξη εκδήλωσε την έντονη επιθυμία να παρακολουθήσει

¹ Το ανθολόγιο περιλάμβανε όλα τα ποιήματα που οι μαθητές θα διάβαζαν στη διάρκεια του σεναρίου. Έτσι, η ολομέλεια είχε μπροστά της αρκετά ποιήματα ποιητικής. Σε συνδυασμό με το ανθολόγιο, το οποίο η διδάσκουσα είχε δώσει κατά την εφαρμογή του εισαγωγικού σεναρίου για την αυτοαναφορικότητα, οι μαθητές μπορούσαν να διαβάσουν έναν ικανοποιητικό αριθμό ποιημάτων ποιητικής, ώστε να είναι σε θέση πλέον να εντοπίζουν τον διάλογο του ποιητή με την τέχνη του. Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων στο Parartima το αρχείο [micro_anthologio_poiisis_B](#).

ολόκληρη την ταινία, καθώς οι μαθητές δεν την γνώριζαν αλλά τα αποσπάσματα τους άρεσαν και κέντρισαν το ενδιαφέρον τους.

Η συζήτηση για την κατανόηση της ποίησης δημιούργησε το κατάλληλο κλίμα μάθησης, στο πλαίσιο του οποίου έπρεπε να ενταχθεί η αυτοαναφορικότητα και οι όροι «παραδοσιακό» και «μοντέρνο». Έτσι, το επόμενο βήμα ήταν να μοιραστεί στην ολομέλεια το ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη «Μόνο γιατί μ' αγάπησες». Με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα και των ηχείων οι μαθητές άκουσαν το ποίημα μελοποιημένο. Η μελοποίηση άρεσε στους μαθητές, αν και αρχικά τους ξάφνιασε, ίσως επειδή τα μουσικά τους ακούσματα είναι διαφορετικά, όπως είπαν.

Στην ερώτηση αν γνωρίζουν ή έχουν διαβάσει για την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη απάντησαν πως δεν τη γνωρίζουν και δεν έχουν διαβάσει ποιήματά της. Η διδάσκουσα παρουσίασε την ποιήτρια και την εποχή της² και διάβασε μερικά ποιήματα (ενδεικτικά) από τα *Απαντα* της Μ. Πολυδούρη³. Η πρώτη παρατήρηση των παιδιών μετά την ανάγνωση των ποιημάτων ήταν πως η Μ. Πολυδούρη ακολουθεί πολλούς κανόνες της παραδοσιακής ποίησης.

Στη συνέχεια, η ολομέλεια εστίασε στο «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» και επεσήμανε πως ο στίχος «Δεν τραγουδώ, παρά γιατί μ' αγάπησες» (1^{ος} στίχος του ποιήματος) δεσπόζει σε όλο το ποίημα. Οι μαθητές παρατήρησαν τη σχέση αιτίου-αποτελέσματος μεταξύ των ρημάτων «μ' αγάπησες» (αίτιο) και «τραγουδώ» (αποτέλεσμα) και κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η αγάπη/έρωτας του ποιητικού υποκειμένου το οδήγησε στη δημιουργία του ποιήματος, ενώ, σημείωσαν, παράλληλα, ότι το ρήμα «τραγουδώ» δηλώνει την επιθυμία της ποιήτριας να εκφράσει με έντονο τρόπο το συναίσθημα της αγάπης. Ένας μαθητής διαπίστωσε ότι «η αγάπη της ποιήτριας παρουσιάζεται με τη μορφή του ποιήματος» και μια μαθήτρια

² Βλ. το αρχείο [polidouri_parousiasi_a_fasi](#) στον Φάκελο Τεκμηρίων.

³ Τα *Απαντα* της Μ. Πολυδούρη, η μυθιστορηματική βιογραφία *Βρέχει φως* του Κωστή Γκιμοσούλη και το *Ημερολόγιο του 2005-αφιέρωμα στη Μαρία Πολυδούρη* των εκδόσεων Μεταίχμιο βρίσκονταν κατά τη διάρκεια του διδακτικού διώρου στην αίθουσα, με στόχο οι μαθητές να τα δουν και να τα φυλλομετρήσουν, όπως και έγινε.

αυθόρμητα και φωναχτά διατύπωσε τη σκέψη της «άρα έχουμε ένα ακόμη αυτοαναφορικό ποίημα».

Ακολούθως, μελετήσαμε τον τρόπο και τα μέσα που χρησιμοποίησε η Μ. Πολυδούρη για να εκφράσει τον ψυχικό της κόσμο⁴. Αναφερθήκαμε στη στιχουργία της Μ. Πολυδούρη (μέτρο, στίχος, ομοιοκαταληξία) και εντάξαμε τον ποιητικό τρόπο της στη Νεορομαντική Σχολή. Οι μαθητές χαρακτήρισαν το ποιητικό κείμενο «παραδοσιακό», αντλώντας στοιχεία από την τεχνική αλλά και το περιεχόμενό του.

Κατά το δίωρο της Α' φάσης η εφαρμογή στηρίχθηκε στον συνδυασμό της μετωπικής διδασκαλίας με τον κατευθυνόμενο διάλογο. Έτσι, έγινε η απαραίτητη ανάκληση της γνώσης από το προηγούμενο εισαγωγικό σενάριο για την έννοια της αυτοαναφοράς και δόθηκαν νέα στοιχεία. Η Α' φάση έκλεισε με την υπενθύμιση στην ολομέλεια πως το φύλλο εργασίας έπρεπε να ολοκληρωθεί στο σπίτι, καθώς απαιτούσε χρόνο⁵.

Β' Φάση-Κυρίως ανάγνωση (3 διδακτικές ώρες)

Η Β' φάση του σεναρίου εφαρμόστηκε στο εργαστήριο της πληροφορικής, καθώς με αυτήν την επιλογή είχαμε άμεση πρόσβαση: α) στην ψηφιακή μορφή των ποιητικών κειμένων μέσω του διαδικτύου και β) στο πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (Word), γεγονός που διευκόλυνε την ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Στην πορεία εφαρμογής της Β' φάσης αξιοποιήθηκε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος αλλά και η μετωπική διδασκαλία (εισήγηση), όποτε κρίθηκε αναγκαίο από τη διδάσκουσα. Παράλληλα, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις οι ομάδες χρησιμοποίησαν και τη συζήτηση ανά ζεύγη (εταιρική), με την προτροπή της διδάσκουσας, καθώς και τον κατευθυνόμενο διάλογο. Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος εφαρμόστηκε με τη δημιουργία έξι ομάδων των τεσσάρων ατόμων. Η εκπαιδευτικός όρισε τις ομάδες και τα μέλη των ομάδων όρισαν έναν γραμματέα και έναν

⁴ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το αρχείο a_fasi_1_drastiriotita.

⁵ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το a_fasi_2_drastiriotita.

συντονιστή, ο οποίος είχε και την ευθύνη της ανάρτησης των εργασιών στο ιστολόγιο.

Οι μαθητές διάβασαν ποιητικά κείμενα, επιλεγμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, ξεκινώντας από την Επτανησιακή Σχολή και φθάνοντας μέχρι την Α΄ Μεταπολεμική Γενιά. Κατά συνέπεια, οι μαθητές, με τη μελέτη και την εκπόνηση των δραστηριοτήτων, παρακολούθησαν τη μετάβαση από την παραδοσιακή στη μοντέρνα ποίηση και κατανόησαν ότι η συνομιλία του ποιητή με την τέχνη του είναι μία διαχρονική ανάγκη. Κάθε ομάδα μελέτησε δύο ποιητικά κείμενα, ένα της παραδοσιακής ποίησης και ένα της μοντέρνας, και εκπόνησε δύο ή τρεις δραστηριότητες.

Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, η εκπαιδευτικός είχε ρόλο συμβουλευτικό και καθοδηγητικό: έλυσε απορίες, ανακάλεσε παλαιά γνώση και έδωσε νέα στοιχεία που ήταν απαραίτητα για την επιτυχή ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων. Τέλος, στην αρχή κάθε ώρας προέβη, με την αξιοποίηση της μετωπικής διδασκαλίας, σε σύντομες παρουσιάσεις (περίπου δέκα λεπτών) των ποιητών με τους οποίους ασχολούνταν οι ομάδες. Αυτό έγινε προκειμένου όλοι οι μαθητές να γνωρίσουν όλους τους δημιουργούς. Πιο συγκεκριμένα, την 3^η διδακτική ώρα η διδάσκουσα παρουσίασε τους ποιητές της Α΄ και Β΄ ομάδας, Ανδρέα Λασκαράτο, Μίλτο Σαχτούρη, Αλέξανδρο Σούτσο και Μιχάλη Κατσαρό, την 4^η διδακτική ώρα τους ποιητές της Γ΄ και Δ΄ ομάδας, Κώστα Καρυωτάκη και Τίτο Πατρίκιο, και την 5^η διδακτική ώρα τους ποιητές της Ε΄ και ΣΤ΄ ομάδας, Βικτωρία Θεοδώρου, Γιώργο Σαραντάρη, Νίκο Εγγονόπουλο και Μανόλη Αναγνωστάκη.

3^η, 4^η και 5^η ώρα

Οι ομάδες δούλεψαν ως εξής: η Α΄ ομάδα διάβασε τα ποιήματα «Προβόδισμα» του Ανδρέα Λασκαράτου και «Ο στρατιώτης ποιητής» του Μίλτου Σαχτούρη και δραστηριοποιήθηκε πάνω σε αυτή τη βάση ([φύλλο εργασίας](#)). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η διδάσκουσα χρησιμοποίησε την εισήγηση (μετωπική διδασκαλία) και

παρουσίασε ένα σύντομο πορτρέτο για τους δύο ποιητές⁶. Η πρώτη δραστηριότητα της ομάδας αναφερόταν στα μορφικά γνωρίσματα των συγκεκριμένων ποιημάτων. Οι μαθητές εντόπισαν εκείνα τα χαρακτηριστικά βάσει των οποίων το πρώτο ποίημα κατατάσσεται στην παραδοσιακή ποίηση και το δεύτερο στη μοντέρνα και συμπλήρωσαν τον πίνακα που συμπεριλάμβανε το φύλλο εργασίας. Η δεύτερη δραστηριότητα ήταν η σύνταξη ενός σύντομου κειμένου για την αιτιολόγηση του πίνακα αυτού, με τη βοήθεια του Προγράμματος Επεξεργασίας Κειμένου.

Με την τρίτη δραστηριότητα η ομάδα εστίασε στο θέμα της αυτοαναφορικότητας. Τα μέλη της ομάδας σημείωσαν ότι ο Α. Λασκαράτος αποτύπωσε την πνευματική του ανησυχία στους στίχους του, τους οποίους χρησιμοποίησε ως μέσο για να αφυπνίσει τους συμπατριώτες του, και παρατήρησαν ότι οι στίχοι αυτοί εκφράζουν το θάρρος και την καθαρότητα της σκέψης του. Για τον Μ. Σαχτούρη τόνισαν ιδιαίτερα ότι αναδεικνύει το συναίσθημα του φόβου σε περίοδο πολέμου, και μάλιστα εμφυλίου⁷. Η ανάρτηση των συμπερασμάτων στο ιστολόγιο έγινε από τον συντονιστή της ομάδας.

Η Β΄ ομάδα διάβασε ένα απόσπασμα από το ποίημα του Αλέξανδρου Σούτσου «Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα» και το ποίημα «Όταν» του Μιχάλη Κατσαρού ([φύλλο εργασίας](#)). Η ομάδα, πριν την επεξεργασία των δραστηριοτήτων, ζήτησε βοήθεια για την κατανόηση συγκεκριμένων λέξεων από το ποίημα του Α. Σούτσου («λειμώνας», «όμματα», «θούρια», «ωδοποιόι», «ψόγους», «δοκιμωτέρους») και ζήτησε διευκρινίσεις για κάποια ονόματα που δεν ήταν γνωστά στους μαθητές.

Η πρώτη δραστηριότητα της ομάδας είχε ως αντικείμενο τη γλώσσα και τη στιχουργία των ποιημάτων. Αρχικά, η ομάδα εντόπισε λέξεις ποιητικές και λέξεις καθημερινές. Κατά τη διαδικασία αυτή, οι μαθητές ζήτησαν βοήθεια για την

⁶ Βλ. ό.π. το [parousiasi_dimiourgon_B_fasi](#).

⁷ Βλ. ό.π. τα αρχεία [A1_omada_b_fasi](#) και [A1_omada_2_b_fasi](#).

κατανόηση των συγκεκριμένων λέξεων και στο σημείο αυτό η εκπαιδευτικός αναφέρθηκε επανειλημμένα στη χρήση των λεξικών και ιδιαίτερα των ηλεκτρονικών. Απευθύνθηκε σε όλες τις ομάδες και με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα έδειξε στους μαθητές το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα και την *Ανεμόσκαλα* που «δίνει πρόσβαση στο ποιητικό έργο σημαντικών Ελλήνων ποιητών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα». Στη συνέχεια, οι μαθητές ολοκλήρωσαν τη δραστηριότητα ως προς τον σχολιασμό της γλώσσας και τη στιχουργική των ποιημάτων. Τα μέλη της ομάδας παρατήρησαν ότι η γλωσσική και στιχουργική επεξεργασία των ποιημάτων τους διευκόλυνε στην κατάταξη και αιτιολόγηση των ποιημάτων ως παραδοσιακών ή μοντέρνων.

Με την τρίτη δραστηριότητα η ομάδα ερεύνησε το θέμα της αυτοαναφορικότητας. Στο ποίημα του Αλ. Σούτσου τα μέλη της ομάδας υπογράμμισαν τη συνομιλία του ποιητικού υποκειμένου με την ποίηση και με πολλούς άλλους ποιητές, συνομιλία η οποία φανέρωνε την επιθυμία του να είναι ένας από αυτούς. Με την πρώτη ανάγνωση του ποιήματος του Μιχάλη Κατσαρού, σημείωσαν τις διαφορές από το ποίημα του Σούτσου, τόσο ως προς τη μορφή, όσο και ως προς το περιεχόμενο και εντόπισαν τη συνομιλία του ποιητικού υποκειμένου με την τέχνη της Ποίησης, που βρίσκεται στον τελευταίο στίχο του ποιήματος «Πάλι σας δίνω όραμα»⁸. Η ανάρτηση των συμπερασμάτων στο ιστολόγιο έγινε από τον συντονιστή της ομάδας.

Η Γ΄ Ομάδα διάβασε τα ποιήματα «Είμαστε κάτι...» του Κ. Γ. Καρυωτάκη και «Οφειλή» του Τίτου Πατρίκιου ([φύλλο εργασίας](#)). Αφού έγινε η παρουσίαση των ποιητών, η ομάδα άρχισε να εκπονεί τις δραστηριότητες. Η πρώτη δραστηριότητα της ομάδας έδωσε την ευκαιρία στη διδάσκουσα να παρουσιάσει τα χαρακτηριστικά του σονέτου σε όλες τις ομάδες. Στη συνέχεια, προέτρεψε τα μέλη της ομάδας να συμβουλευτούν το *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* στην ηλεκτρονική του μορφή για την

⁸ Βλ. ό.π. τα B1_omada_B_fasi και B1_omada_2_B_fasi.

ολοκλήρωση της εργασίας τους. Η ομάδα διάβασε παράλληλα τα δύο ποιήματα και συνέκρινε την ποιητική, την τεχνική και το περιεχόμενό τους. Έγραψαν τις σκέψεις και τις παρατηρήσεις τους και ανέθεσαν την ανάρτηση του κειμένου στο ιστολόγιο στον συντονιστή της ομάδας.

Με την τρίτη δραστηριότητα η ομάδα ερεύνησε το θέμα της αυτοαναφορικότητας. Τα μέλη της ομάδας ξεχώρισαν από το ποιητικό κείμενο του Κώστα Καρυωτάκη τους δύο τελευταίους στίχους «μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίησις/ είναι το καταφύγιο που φθονούμε». Η ομάδα εντόπισε στους συγκεκριμένους στίχους την απάνθρωπη πραγματικότητα που βίωσε ο ποιητής, υπογράμμισε την ποίηση ως το καταφύγιο που αποζητούν οι ποιητές και ανέδειξε τον τρόπο με τον οποίο ο Κ. Καρυωτάκης χρησιμοποίησε τα σύμβολα στο ποίημα. Σε ό,τι αφορά το ποίημα του Τίτου Πατρίκιου, η ομάδα έδειξε να αντιλήφθηκε καλύτερα τη σχέση ποίησης και ποιητή και σημείωσε την άμεση «οφειλή» του ποιητή να αποδίδει με τα ποιήματά του τον ηρωισμό των συντρόφων του⁹. Η ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο έγινε από τον συντονιστή της ομάδας.

Η Δ' ομάδα διάβασε τα ποιήματα «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων» του Κ. Γ. Καρυωτάκη και «Στίχοι, 2» του Τίτου Πατρίκιου ([φύλλο εργασίας](#)). Αφού έγινε η παρουσίαση των ποιητών, η ομάδα ξεκίνησε την επεξεργασία των δραστηριοτήτων. Η πρώτη δραστηριότητα της ομάδας έδωσε την ευκαιρία να παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά της μπαλάντας σε όλες τις ομάδες. Στη συνέχεια, η διδάσκουσα συμβούλευσε τα μέλη της ομάδας να χρησιμοποιήσουν το *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* στην ηλεκτρονική του μορφή για τον σχολιασμό που ζητούσε η πρώτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας. Η ομάδα χρησιμοποίησε το λεξικό και με πρωτοβουλία των μελών της άκουσε και την μελοποίηση της μπαλάντας από τον Μίκη Θεοδωράκη. Οι μαθητές της ομάδας ζήτησαν πληροφορίες για τους ποιητές Βερλέν, Ουγκό, Πόε, Μποντλέρ, που αναφέρονται στην μπαλάντα,

⁹ Βλ. ό.π. τα G1_omada_B_fasi και G2_omada_B_fasi.

και με αφορμή τις ερωτήσεις της ομάδας η διδάσκουσα απευθύνθηκε σε όλους τους μαθητές και έδωσε το ποιητικό στίγμα των δημιουργών.

Η σύγκριση των δύο ποιημάτων δε δημιούργησε δυσκολίες στους μαθητές. Εντόπισαν αμέσως, κυρίως με βάση τα εξωτερικά μορφικά γνωρίσματα, ποιο από τα δύο ποιήματα είναι κοντά στην παραδοσιακή ποίηση και ποιο στη μοντέρνα.

Ως προς την τρίτη δραστηριότητα, που αφορούσε στο θέμα της αυτοαναφορικότητας, η ομάδα συζήτησε αρκετά την τελευταία στροφή του ποιήματος και με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού εντόπισε και κατανόησε την αντίφαση της στροφής και το νόημα της μπαλάντας. Μέσα από τη συζήτηση αυτή αναδείχθηκε ένα βασικό χαρακτηριστικό της ποίησης του Κώστα Καρυωτάκη, η αμφιθυμία. Διερευνώντας την άποψη που εκφράζει για την ποίηση ο Πατρίκιος στο δικό του ποίημα, οι μαθητές έκαναν μια αναζήτηση στο διαδίκτυο, η οποία τους οδήγησε σε μία συνέντευξη του ποιητή· η ομάδα θεώρησε ότι έπρεπε να καταγραφούν τα λόγια του¹⁰. Η ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο έγινε από τον συντονιστή της ομάδας.

Η Ε' ομάδα διάβασε τα ποιήματα «Εγκώμιο» της Βικτωρίας Θεοδώρου και «Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...» του Γιώργου Σαραντάρη ([φύλλο εργασίας](#)). Αφού έγινε η παρουσίαση των ποιητών, η ομάδα ξεκίνησε την επεξεργασία των δραστηριοτήτων. Με την πρώτη δραστηριότητα οι μαθητές της ομάδας σχολίασαν τη γλώσσα, το ύφος και το περιεχόμενο των ποιημάτων. Οι μαθητές υπογράμμισαν τη βοηθητική λειτουργία του τίτλου και στις δύο περιπτώσεις, ενώ δε συνάντησαν δυσκολίες στον σχολιασμό της γλώσσας και του ύφους. Από την παράλληλη ανάγνωση των δύο ποιημάτων διαπίστωσαν τις ομοιότητές τους, κυρίως ως προς τη γλώσσα, αλλά και τις διαφορές τους, ως προς το περιεχόμενο: το ποίημα της ποιήτριας Βικτωρίας Θεοδώρου είναι ένα εκτενές εγκώμιο της μητέρας της, ενώ το ποίημα του Σαραντάρη είναι ένα πυκνό κείμενο φιλοσοφικού στοχασμού. Έτσι,

¹⁰ Βλ. ό.π. τα D1_omada_B_fasi και D2_omada_B_fasi.

ολοκληρώθηκαν η πρώτη και η δεύτερη δραστηριότητα, ενώ τα συμπεράσματα γράφτηκαν σε αρχείο Word. Ο συντονιστής της ομάδας είχε την υποχρέωση της ανάρτησης του κειμένου στο ιστολόγιο.

Η τρίτη δραστηριότητα της ομάδας αφορούσε το στοιχείο της αυτοαναφορικότητας στα δύο ποιήματα. Η ομάδα διαπίστωσε ότι η ποιήτρια Βικτωρία Θεοδώρου χρησιμοποίησε την ποίηση και έπλεξε τον προσωπικό της ύμνο (εγκώμιο) στη μητέρα της, ενώ ο ποιητής Γιώργος Σαραντάρης είδε την ποίηση ως έναν συνεχή αγώνα και τους ποιητές ως αγωνιστές που μάχονται με επιμονή ως το τέλος. Στη συνέχεια, τα μέλη της ομάδας ζήτησαν τη βοήθεια της διδάσκουσας, η οποία, σε ρόλο συμβούλου, διάβασε μαζί με την ομάδα την μικρή εισαγωγή στην ποίηση της Βικτωρίας Θεοδώρου από την ιστοσελίδα της ποιήτριας και στη συνέχεια, με κατευθυνόμενο διάλογο, η ομάδα διερεύνησε τη σύνδεση της τέχνης της Ποίησης με το συγκεκριμένο ποίημα¹¹. Οι εργασίες της ομάδας αναρτήθηκαν στο ιστολόγιο από τον συντονιστή της ομάδας.

Η Στ' ομάδα διάβασε τα ποιήματα «Νέα περί του θανάτου του Ισπανού ποιητού Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στις 19 Αυγούστου του 1936 μέσα στο χαντάκι του Καμίνο ντε λα Φουέντε» του Νίκου Εγγονόπουλου και «Επίλογος» του Μανόλη Αναγνωστάκη ([φύλλο εργασίας](#)). Η ομάδα ξεκίνησε την επεξεργασία των δραστηριοτήτων. Η πρώτη δραστηριότητα της ομάδας έγινε με τη βοήθεια της διδάσκουσας, καθώς οι μαθητές δεν γνώριζαν τα ιστορικά και πολιτικά γεγονότα των περιόδων στις οποίες αναφέρονται τα ποιήματα. Με αφορμή τον τίτλο του ποιήματος του Ν. Εγγονόπουλου, η εκπαιδευτικός παρουσίασε σύντομα εργοβιογραφικά στοιχεία του Ισπανού ποιητή Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα και αναφέρθηκε στον θάνατό του, ο οποίος απασχόλησε τους δημοσιογράφους της εποχής για μεγάλο χρονικό διάστημα. Για τον «Επίλογο» του Μ. Αναγνωστάκη, η διδάσκουσα σημείωσε ότι ανήκει στα ποιήματα που γράφτηκαν την περίοδο της δικτατορίας του 1967 και

¹¹ Βλ. ό.π. τα E1_omada_B_fasi και E2_omada_B_fasi.

συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή *Ο Στόχος*. Στη συνέχεια, η ομάδα κατέγραψε τις παρατηρήσεις της για το ύφος των δύο κειμένων, ενώ ολοκλήρωσε με ευκολία και τη δεύτερη δραστηριότητα, καθώς διέκρινε με σαφήνεια τις θέσεις για την ποίηση που προβάλλουν τα δύο ποιήματα και σχολίασε την αυτοαναφορική τους λειτουργία.

Η τρίτη δραστηριότητα έδωσε μια δεύτερη ευκαιρία στη διδάσκουσα να παρουσιάσει την *Ανεμόσκαλα* της Πύλης για την Ελληνική γλώσσα. Τόσο τα μέλη της ομάδας όσο και όλοι οι μαθητές, κατά την πλοήγηση στον συμπραστικό πίνακα λέξεων του ποιητή Μανόλη Αναγνωστάκη, έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και διάβασαν αρκετά ποιήματα. Η πλοήγηση έγινε με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα, προκειμένου να ελέγχεται ο χρόνος ώστε να ολοκληρωθεί η δραστηριότητα έγκαιρα, όπως και συνέβη¹².

Κατά το διδακτικό τρίωρο της *Κυρίως ανάγνωσης*, οι ομάδες εξέφρασαν και αντάλλαξαν τις απόψεις τους, τις οποίες κατέγραψαν σε κείμενα μικρής έκτασης, μέσα σε κλίμα συνεργασίας και διαλόγου. Επικοινωνήσαν με τον καλύτερο τρόπο. Πλοηγήθηκαν στο διαδίκτυο, κυρίως στον ιστότοπο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα και ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την *Ανεμόσκαλα* και για τον ρόλο και τη λειτουργία των συμπραστικών πινάκων λέξεων, όπως και για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η ζωή και το έργο των ποιητών που συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν. Χρησιμοποίησαν κυρίως το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου για να γράψουν τα κείμενα τους και έτσι διευκολύνθηκε η ανάρτηση στο ιστολόγιο.

Η συγγραφή των μικρών κειμένων ήταν για τη διδάσκουσα και ένας τρόπος αξιολόγησης των μαθητών ατομικά. Οι ομάδες ήταν ολιγομελείς και ήταν φανερό ποιος μαθητής συμμετείχε στη συνεργατική γραφή και ποιος όχι. Αυτό τονίστηκε από την αρχή του σεναρίου και έτσι οι μαθητές που αδιαφόρησαν ήταν λίγοι. Το θέμα έδειξε να ενδιαφέρει τους μαθητές και η συμμετοχή ήταν μεγάλη και ενδιαφέρουσα.

¹² Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τα ST1_omada_B_fasi και ST2_omada_B_fasi.

Γ' Φάση-Μετά την ανάγνωση (1 διδακτική ώρα)

6^η ώρα

Κατά τη Γ' φάση, *Μετά την ανάγνωση*, για την οποία αφιερώθηκε μία διδακτική ώρα, η κάθε ομάδα παρουσίασε τις εργασίες της. Η ομάδα είχε ορίσει το μέλος που θα έκανε την παρουσίαση. Οι εργασίες παρουσιάστηκαν διορθωμένες και αποτέλεσαν την αφορμή για μια ακόμη συζήτηση για τον διάλογο που κάθε δημιουργός ανοίγει με την Τέχνη του. Στη συνέχεια, οι εργασίες –εμπλουτισμένες και με οπτικό υλικό (φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής, πορτρέτα των ποιητών)– αποθηκεύθηκαν σε μορφή pdf και με τη χρήση του <http://www.flipsnack.com/> δημιουργήθηκε ένα μικρό ηλεκτρονικό αφιέρωμα στην αυτοαναφορικότητα, το οποίο αναρτήθηκε στο ιστολόγιο¹³.

¹³ Βλ. ό.π. τα [afieroma_autoanforikotita.pdf](#) και [afieroma_autoanforikotita_1](#).

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ ΦΑΣΗ Πριν την ανάγνωση (1^η και 2^η διδακτική ώρα, κοινό)

Μαρία Πολυδούρη, [«Μόνο γιατί μ' αγάπησες»](#).

Εισαγωγικά:

Η Μαρία Πολυδούρη έζησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Στη σύντομη ζωή της βίωσε συγκινήσεις, που πολλοί, αν και ζουν πολλά χρόνια, δεν καταφέρνουν να ζήσουν: «έζησε πάντα σαν λεύτερος άνθρωπος και σαν τέτοιος πέθανε.... Σκληρή Μαρία, όπως η ζωή. Γλυκιά όπως ο θάνατος. Με τι δίψα για ζωή, με τι απόγνωση διασκέδαζε. Σκοτεινή Μαρία!...»¹⁴.

Το ποίημα «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» ανήκει στη συλλογή *Οι τρίλιες που σβήνουν* που εκδίδεται το 1928, όταν η Μαρία Πολυδούρη έχει επιστρέψει από το Παρίσι και συνεχίζει τη νοσηλεία της στο νοσοκομείο «Σωτηρία» της Αθήνας.

Ανήκει η Μαρία Πολυδούρη στη Νεορομαντική Σχολή, η οποία στηρίχθηκε σε ρομαντικές και συμβολιστικές καταβολές και επεδίωξε την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της παραδοσιακής ποίησης τονίζοντας ιδιαίτερα το λυρικό στοιχείο του στίχου. «Ολόκληρη η ποιητική της, ορμεμφυτική και αναδιοργάνωτη κατά τα άλλα, στηρίζεται στους εκφραστικούς τονισμούς και γενικότερα στην ηχητική εκφραστικότητα του στίχου. Οι τονισμοί διαγράφουν τις διακυμάνσεις και τις αποχρώσεις του αισθήματος, και το αίσθημα δίνει τον προσωπικό χαρακτήρα στη φωνή της και απηχεί το συναισθηματικό κλίμα της εποχής...»¹⁵.

Η Μαρία Πολυδούρη «έζησε σύμφωνα με τις αρχές της και στην ποίηση της άφησε να περάσει μόνον ό,τι επέτρεπε η ποιητική συνταγή: του νεορομαντισμού το πάθος για ζωή, το πάθος για τον έρωτα, τη συντριβή για ό,τι δεν έζησε, τη

¹⁴ Κ. Γκιμοσούλης, [2002], *Βρέχει φως*, Αθήνα, Κέδρος, σελ. 59,65.

¹⁵ Κ. Στεργιόπουλος, [1982], *Περιδιαβάζοντας*, τ. Α΄, Αθήνα, Κέδρος, 161.

φθαρτότητα, τη σκιά θανάτου, τον ίδιο το θάνατο. Οτιδήποτε άλλο θεωρούνταν αντιποιητικό....»¹⁶.

1^η δραστηριότητα

Αφού διαβάσουμε τη στροφή

«...Μόνο γιατί τά μάτια σου μέ κύτταξαν

μέ την ψυχή στό βλέμμα,

περήφανα στολίστηκα τό ύπέρτατο

τῆς ὕπαρξής μου στέμμα,

μόνο γιατί τά μάτια σου μέ κύτταξαν...»,

προσπαθούμε να γράψουμε και εμείς στίχους με θέμα τα «μάτια».

.....

.....

.....

.....

.....

2^η δραστηριότητα.

Με την ολοκλήρωση της ανάγνωσης του ποιήματος «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» της Μαρίας Πολυδούρη, δημιουργούμε μία παρουσίαση στην οποία, με συνδυασμό εικόνας και λόγου, αποτυπώνουμε την προσωπική μας ανάγνωση. Αποτυπώνουμε στίχους ή στροφές.

¹⁶ Μ. Πολυδούρη, [1982], *Άπαντα*, Αθήνα: Αστέρι, σ. 14.

Β΄ ΦΑΣΗ Κυρίως ανάγνωση (3^η, 4^η, 5^η διδακτική ώρα)

Α΄ Ομάδα

Ανδρέας Λασκαράτος [«Προβόδισμα»](#)

Μίλτος Σαχτούρης [«Ο στρατιώτης ποιητής»](#).

Εισαγωγικά:

Ο Ανδρέας Λασκαράτος από τη φύση του ήταν σπινθηροβόλο πνεύμα, άνθρωπος ιδιαίτερα ανήσυχος, έξυπνος και ετοιμόλογος. Υπήρξε έντονα σατιρικός και αμετακίνητος στις απόψεις του, παραδίδοντας έργα που έρχονται σε σύγκρουση με τις αντιλήψεις της εποχής του. Το γεγονός ότι δε δίσταζε να εκφράζει ελεύθερα και ανεπηρέαστα τις απόψεις του στηλιτεύοντας την υποκρισία αποτέλεσε την κύρια αιτία για τη φυλάκιση, τους διωγμούς και τους αφορισμούς που υπέστη, κυρίως από την εκκλησία αλλά και από τους διάφορους θιγόμενους της εποχής του.

Υπήρξε μαθητής του Ανδρέα Κάλβου, ενώ γνώρισε και τον Διονύσιο Σολωμό, ο οποίος επηρέασε τη μετέπειτα πορεία του. Εξέδωσε αρκετές σατιρικές εφημερίδες, όπως τον *Λύχνο*, καυτηριάζοντας αδιακρίτως την ανηθικότητα, την αδικία, την υποκρισία. Πολλές φορές καταφέρθηκε εναντίον των πολιτικών και της ανικανότητάς τους, ενώ πολέμησε την αυθαιρεσία της θρησκευτικής αρχής.

Ο Μίλτος Σαχτούρης ήταν δισέγγονος του γνωστού ναυμάχου του 1821 Γεωργίου Σαχτούρη. Θεωρείται σήμερα ως ένας από τους πιο αντιπροσωπευτικούς ποιητές της μεταπολεμικής υπερρεαλιστικής ποίησης. Κύρια χαρακτηριστικά της ποίησής του είναι: α) μια ποιητική γραφή έκδηλα αντιλυρική, β) το κάθε ποίημα αποτελεί και μια ιστορία, που μέσα από τις αλληπάλληλες εικόνες εκφράζει κάποιο μήνυμα και γ) το παράλογο. Στην ποίηση του Σαχτούρη το παράλογο στηρίζεται στο υλικό της αλήθειας σ' ένα παράδοξο σχήμα.

Έχοντας διαβάσει και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Ο Ανδρέας Λασκαράτος και ο Μίλτος Σαχτούρης ανήκουν σε διαφορετικές λογοτεχνικές γενιές. Αφού εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά μορφικά γνωρίσματα των ποιημάτων τους, συμπληρώνουμε τον παρακάτω πίνακα:

Μορφικά εξωτερικά γνωρίσματα	Α.ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΠΡΟΒΟΔΙΣΜΑ	Μ. ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
Μορφικά εσωτερικά γνωρίσματα		

2^η δραστηριότητα

Είναι τα παραπάνω ποιήματα παραδοσιακά ή μοντέρνα; Αιτιολογούμε την απάντησή μας σε μία σύντομη παράγραφο 60-70 λέξεων.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3^η δραστηριότητα

Αφού διαβάσουμε τα δύο ποιήματα που μας δόθηκαν, γράφουμε μία παράγραφο απαντώντας στα παρακάτω ερωτήματα: πώς ο καθένας από τους ποιητές αντιλαμβάνεται τον ρόλο της ποίησης; Είναι τα ποιήματα αυτοαναφορικά και γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Β΄ Ομάδα

Αλέξανδρος Σούτσος: [«Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα \[απόσπασμα\]»](#)

Μιχάλης Κατσαρός, [«Όταν»](#)

Εισαγωγικά:

Ο Αλέξανδρος Σούτσος (Κωνσταντινούπολη 1803-Αθήνα 1868) ήταν φαναριώτης ρομαντικός πεζογράφος, σατιρικός ποιητής και θεατρικός συγγραφέας της Α΄ Αθηναϊκής Σχολής. Το λογοτεχνικό έργο του έχει κυρίως σατιρικό χαρακτήρα θέλοντας να παρουσιάσει τα «κακώς κείμενα» αλλά και να «διδάξει», αναδεικνύοντας τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Στόχος της σάτιράς του ήταν η πολιτική και οι πολιτικοί αλλά και καταστάσεις της κοινωνικής ζωής.

Ο Μιχάλης Κατσαρός έκανε την πρώτη του εμφάνιση στα γράμματα μέσα από το περιοδικό *Διάπλαση των Παιδών*. Έλαβε μέρος στο Αλβανικό Έπος, ως αεροπόρος, ενώ στη διάρκεια της Κατοχής αγωνίστηκε μέσα από τις γραμμές του ΕΑΜ. Ανήκει στους ποιητές της Α΄ Μεταπολεμικής Γενιάς. Έζησε όλα τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και εξέφρασε την ανησυχία και την απογοήτευσή του για τις ειδικότερες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν στην Ελλάδα μ' έναν ποιητικό λόγο καθαρά αντιεξουσιαστικό.

Αφού συμβουλευτούμε και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Διαβάζουμε προσεκτικά τα ποιήματα που μας δόθηκαν με σκοπό να εντοπίσουμε πέντε ποιητικές και πέντε καθημερινές λέξεις.

Στη συνέχεια, σχολιάζουμε τη γλώσσα και τη στιχουργική των ποιημάτων.

.....
.....

.....
.....
.....

Αφού ολοκληρώσουμε την απάντησή μας για τη γλώσσα και τη στιχουργική των ποιημάτων, επεξεργαζόμαστε την επόμενη δραστηριότητα, η οποία έρχεται ως συνέχεια των γλωσσικών και στιχουργικών παρατηρήσεών μας.

2^η δραστηριότητα

Έχοντας υπόψη τις προηγούμενες παρατηρήσεις, ας κατατάξουμε τα ποιήματα από το πιο παραδοσιακό στο πιο μοντέρνο. Αιτιολογούμε την απάντησή μας σε μία παράγραφο 60 περίπου λέξεων.

.....
.....
.....
.....
.....

3^η δραστηριότητα

Για ποιο σκοπό άραγε γράφτηκαν τα ποιήματα που διαβάζουμε; Είναι αυτοαναφορικά και ποιος είναι ο ρόλος της ποιητικής τέχνης στο καθένα από αυτά;

.....
.....
.....
.....
.....

Γ' Ομάδα

Κώστας Καρυωτάκης, [«\[Είμαστε κάτι...\]](#)»

Τίτος Πατρίκιος, [«Οφειλή»](#)

Εισαγωγικά:

Η ποίηση του Κώστα Καρυωτάκη αποτελεί σημαντικό σταθμό στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Στην πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου (1920-1930) κύριο χαρακτηριστικό της ποίησης είναι η ψυχική κούραση και μια δυσκολία προσαρμογής στην πραγματικότητα. «Κάθε πραγματικότης μου είναι αποκρουστική» έγραψε ο ίδιος. Έζησε και έγραψε σε μια εποχή που σηματοδεύτηκε από την τραγωδία της μικρασιατικής καταστροφής. Η γενιά του, σε αντίθεση με τη γενιά του Παλαμά, που παρακολουθεί τους αγώνες του έθνους κι αγωνίζεται για την αναγέννησή του, δεν κεντρίζεται από παρόμοια ιδανικά αλλά διακατέχεται από απαισιόδοξη διάθεση, ένα αίσθημα ανίας και μια ελαττωμένη αντίσταση στην πραγματικότητα. Ο Κώστας Καρυωτάκης αποτύπωσε στην ποίησή του με γνησιότητα, ειλικρίνεια αλλά και οξύτητα όλα αυτά τα βιώματα και ιδιαίτερα με την τελευταία ποιητική του συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες* (1927). Ξεκίνησε σαν ποιητής που έγραφε σύμφωνα με τις αρχές του συμβολισμού. Στην τελευταία του όμως συλλογή παρατηρούμε μια σημαντική στροφή: ο στίχος του μιμείται την ομιλία, χαλαρώνει και σπάζει, για να μπορέσει να μεταδώσει την εσωτερική διάθεση του ποιητή, που φτάνει πολλές φορές στο σαρκασμό και τη σάτιρα.

Ο Τίτος Πατρίκιος ανήκει στην Α' Μεταπολεμική Γενιά και εκφράζει στην ποίησή του τα βιώματα της Κατοχής και του Εμφυλίου, της φυλακής και της εξορίας. Η ποίησή του, άλλοτε αισιόδοξη με αγωνιστική διάθεση και άλλοτε απαισιόδοξη, δραματοποιεί άμεσα τις μνήμες του και εκφράζει την προσωπική ηθική του ποιητή ως προς τα γεγονότα που τον σημάδεψαν.

Αφού συμβουλευτούμε και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Διαβάζουμε το ποίημα του Κώστα Καρυωτάκη «[Είμαστε κάτι...]» και σχολιάζουμε τη στιχουργική, το μέτρο και τους εκφραστικούς τρόπους.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2^η δραστηριότητα

Αφού διαβάσουμε το ποίημα του Κ. Καρυωτάκη, «[Είμαστε κάτι...]», ένα άρτιο σονέτο, το συγκρίνουμε με το ποίημα του Τίτου Πατρίκιου «Οφειλή» (περιεχόμενο-τεχνική). Πού εντοπίζουμε διαφορές και πού οφείλονται αυτές;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3^η δραστηριότητα

Αφού ολοκληρώσουμε τις προηγούμενες δραστηριότητες, είμαστε πια σε θέση να κατανοήσουμε το πώς αντιλαμβάνονται οι ποιητές Κώστας Καρυωτάκης και Τίτος Πατρίκιος τον ρόλο του ποιητή και της ποίησης; Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τα συγκεκριμένα ποιήματα αυτοαναφορικά;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Δημιουργούμε ένα αρχείο Word με τις απαντήσεις μας. Θα διευκολύνουμε τον συντονιστή της ομάδας στην ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Δ΄ Ομάδα

Κώστας Καρυωτάκης, [«Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων»](#)

Τίτος Πατρίκιος, [«Στίχοι-2»](#)

Εισαγωγικά:

Η ποίηση του Κώστα Καρυωτάκη αποτελεί σημαντικό σταθμό στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Στην πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου (1920-1930) κύριο χαρακτηριστικό της ποίησης είναι η ψυχική κούραση και μια δυσκολία προσαρμογής στην πραγματικότητα. «Κάθε πραγματικότης μου είναι αποκρουστική» έγραψε ο ίδιος. Έζησε και έγραψε σε μια εποχή που σημαδεύτηκε από την τραγωδία της μικρασιατικής καταστροφής. Η γενιά του, σε αντίθεση με τη γενιά του Παλαμά, που παρακολουθεί τους αγώνες του έθνους κι αγωνίζεται για την αναγέννησή του, δεν κεντρίζεται από παρόμοια ιδανικά αλλά διακατέχεται από απαισιόδοξη διάθεση, ένα αίσθημα ανίας και μια ελαττωμένη αντίσταση στην πραγματικότητα. Ο Κώστας Καρυωτάκης αποτύπωσε στην ποίησή του με γνησιότητα, ειλικρίνεια αλλά και οξύτητα όλα αυτά τα βιώματα και ιδιαίτερα με την τελευταία ποιητική του συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες* (1927). Ξεκίνησε σαν ποιητής που έγραφε σύμφωνα με τις αρχές του συμβολισμού. Στην τελευταία του όμως συλλογή παρατηρούμε μια σημαντική στροφή: ο στίχος του μιμείται την ομιλία, χαλαρώνει και σπάζει, για να μπορέσει να μεταδώσει την εσωτερική διάθεση του ποιητή, που φτάνει πολλές φορές στο σαρκασμό και τη σάτιρα.

Ο Τίτος Πατρίκιος ανήκει στην Α΄ Μεταπολεμική Γενιά και εκφράζει στην ποίησή του τα βιώματα της Κατοχής και του Εμφυλίου, της φυλακής και της εξορίας. Η ποίηση του, άλλοτε αισιόδοξη με αγωνιστική διάθεση και άλλοτε απαισιόδοξη, δραματοποιεί άμεσα τις μνήμες του και εκφράζει την προσωπική ηθική του ποιητή ως προς τα γεγονότα που τον σημάδεψαν.

Αφού συμβουλευτούμε και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Αφού διαβάσουμε το ποίημα του Κώστα Καρυωτάκη «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων», σχολιάζουμε τις επιλογές του ποιητή ως προς το μέτρο, τη στιχουργική και τη χρήση συμβόλων, λαμβάνοντας υπόψη πως η μπαλάντα αποτελεί ένα αυστηρό μετρικό είδος.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2^η δραστηριότητα

Αφού σχολιάσαμε ποίημα του Κώστα Καρυωτάκη «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές» ως προς το μέτρο, τη στιχουργική και τα σύμβολα, και διαβάσαμε και το ποίημα του Τίτου Πατρίκιου «Στίχοι-2», μπορούμε να συγκρίνουμε τα ποιήματα με κριτήριο τους όρους παραδοσιακό και μοντέρνο. Ποιο θα λέγαμε ότι είναι πιο κοντά στην παραδοσιακή ποίηση και γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3^η δραστηριότητα

Αφού ολοκληρώσουμε τις προηγούμενες δραστηριότητες, είμαστε πια σε θέση να κατανοήσουμε το πώς αντιλαμβάνονται οι ποιητές Κώστας Καρυωτάκης και Τίτος

Πατρίκιος τον ρόλο του ποιητή και της ποίησης; Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τα συγκεκριμένα ποιήματα αυτοαναφορικά και για ποιο λόγο;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Δημιουργούμε ένα αρχείο Word με τις απαντήσεις μας. Θα διευκολύνουμε τον συντονιστή της ομάδας στην ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Ε΄ Ομάδα

Βικτωρία Θεοδώρου, [«Εγκώμιο»](#)

Γιώργος Σαραντάρης, [«Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...»](#)

Εισαγωγικά:

Η Βικτωρία Θεοδώρου, χαρακτηριστική εκπρόσωπος της Α΄ Μεταπολεμικής Γενιάς, προέκτεινε την ποίησή της πέρα από τον απόηχο της "ήττας" του οράματος της γενιάς της, ατενίζοντας λυρικά τον αγωνιζόμενο άνθρωπο της Ιστορίας μέσα από το δέος του και τη μοναξιά του απέναντι στον χρόνο. Η ποίηση της Βικτωρίας Θεοδώρου διακρίνεται για την ειλικρίνεια και την απλότητα των συναισθημάτων.

Ο Γιώργος Σαραντάρης υπήρξε πρωτοποριακός ποιητής για τα δεδομένα των ιδεών που επικρατούσαν την εποχή του Μεσοπολέμου στους αθηναϊκούς λογοτεχνικούς κύκλους. Υπήρξε λάτρης της λεγόμενης "καθαρής ποίησης". Έχοντας γνώση των ευρωπαϊκών διανοητικών και αισθητικών ρευμάτων, χρησιμοποίησε στα ποιήματά του τον ελεύθερο στίχο, ενώ στις αναζητήσεις του περιέλαβε προβληματισμούς που έλκουν την επιρροή τους από την ιταλική ποίηση, το έργο του Ντοστογιέφσκι, από τις φιλοσοφικές ιδέες του Νίτσε, του Κίρκεγκωρ αλλά και από τον υπαρξισμό. Το έργο του δεν συνάντησε ευρεία αποδοχή στην εποχή του, επηρέασε ωστόσο την ελληνική ποίηση βαθιά και ουσιαστικά. Η συμβολή του αναγνωρίστηκε ιδιαίτερα από τον Οδυσσέα Ελύτη.

Αφού συμβουλευτούμε και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Αφού διαβάσουμε τα ποιήματα του Γιώργου Σαραντάρη «Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...» και της Βικτωρίας Θεοδώρου «Εγκώμιο» [απόσπασμα], γράφουμε ένα σχόλιο για την προοπτική, τη γλώσσα και το ύφος τους.

.....
.....

.....
.....
.....
2^η δραστηριότητα

Αφού επεξεργαστήκαμε τα δύο ποιήματα ως προς τον άξονα προοπτική-γλώσσα-ύφος, συγκρίνουμε τα δύο ποιήματα ως προς τον συγκεκριμένο άξονα. Ποιο θα χαρακτηρίζαμε παραδοσιακό και ποιο μοντέρνο; Αιτιολογούμε την απάντησή μας.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
3^η δραστηριότητα

Με την ανάγνωση των δύο ποιημάτων ως τώρα διαπιστώνουμε πως ο Γιώργος Σαραντάρης, ακολουθώντας έναν συγκεκριμένο φιλοσοφικό στοχασμό, εκφράζει την άποψή του για τον κοινωνικό ρόλο του ποιητή, ως εκπροσώπου της τέχνης και της ποίησης. Ποιος είναι αυτός; Ποια είναι η γνώμη της Βικτωρίας Θεοδώρου για την ποίηση; Εντοπίζουμε τους στίχους που συμπυκνώνουν τις απόψεις τους.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Δημιουργούμε ένα αρχείο Word με τις απαντήσεις μας. Θα διευκολύνουμε τον συντονιστή της ομάδας στην ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο του μαθήματος.

ΣΤ΄ Ομάδα

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Νέα περί του θανάτου του Ισπανού ποιητού Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στις 19 Αυγούστου του 1936 μέσα στο χαντάκι του Καμίνο ντε λα Φουέντε»](#)

Μανόλης Αναγνωστάκης, [«Επίλογος»](#)

Εισαγωγικά:

Ο Νίκος Εγγονόπουλος είναι υπερρεαλιστής ζωγράφος και ποιητής. Ο ίδιος πολλές φορές σημείωνε ότι τον υπερρεαλισμό τον είχε μέσα του, όπως είχε και το πάθος για τη ζωγραφική από τη στιγμή που γεννήθηκε. Στο ποιητικό του έργο παρέμεινε υπερρεαλιστής με προσήλωση στις αρχές και τις μεθόδους του κινήματος. Ο Εγγονόπουλος με την ποίηση του ανασυγκροτεί τον κόσμο με όλα τα στοιχεία: φύση, μηχανές, σπίτια, εργοστάσια, αρχαία μάρμαρα, βυζαντινές εκκλησίες, αγάλματα, ένας κόσμος πραγματικός και ονειρικός. Συνενώνει τα πάντα αρμονικά για να δείξει την απόλαυση αυτού του θαύματος που ο ίδιος ονομάζει ζωή.

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης, ένας από τους κορυφαίους ποιητές της Α΄ Μεταπολεμικής Γενιάς, ποιητής με πολιτική συνείδηση, φυλακίστηκε και καταδικάστηκε σε θάνατο για τις ιδέες του. Από ορισμένους μελετητές χαρακτηρίστηκε ως ο «ποιητής της ήττας», καθώς με τους στίχους του εξέφρασε τη διάψευση των οραμάτων της Αριστεράς. Όμως η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη δεν είναι απαισιόδοξη. Όσο κι αν οι στίχοι του φτάνουν κάποτε στην απελπισία, στο βάθος του ορίζοντα διακρίνεται ένα φως που μοιάζει περισσότερο με την αναλαμπή της αυγής και λιγότερο με το λυκόφως. Η δύναμη του ποιητικού του έργου κατάφερε να εκφράσει την αβεβαιότητα, την αποξένωση, αλλά και τις ελπίδες μιας ολόκληρης εποχής και το ποιητικό του έργο καθόρισε την μεταπολεμική ποίηση.

Αφού συμβουλευτούμε και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, επεξεργαζόμαστε τις παρακάτω δραστηριότητες:

1^η δραστηριότητα

Διαβάζοντας τα ποιήματα των Νίκου Εγγονόπουλου «Νέα περί του θανάτου του Ισπανού ποιητού Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στις 19 Αυγούστου του 1936 μέσα στο χαντάκι του Καμίνο ντε λα Φουέντε» και Μανόλη Αναγνωστάκη «Επίλογος» διαπιστώνουμε πως διαφορετικά ιστορικά και πολιτικά γεγονότα αποτέλεσαν την αφετηρία για να γραφτούν τα δύο ποιήματα. Αφού αναφερθούμε στα γεγονότα, σχολιάζουμε το ύφος των δύο ποιημάτων. Εντοπίζουμε, παράλληλα, στίχους που επιβεβαιώνουν την άποψή μας για το ύφος των δύο ποιημάτων.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2^η δραστηριότητα

Η ολοκλήρωση της προηγούμενης δραστηριότητας και κατά συνέπεια, η γνώση των συνθηκών μέσα στις οποίες γεννήθηκαν τα ποιήματα μάς βοηθάει στο να συγκρίνουμε τα συγκεκριμένα ποιήματα του Νίκου Εγγονόπουλου και του Μανόλη Αναγνωστάκη ως προς τις απόψεις των δημιουργών τους για τον ρόλο της ποίησης. Μπορούμε να αιτιολογήσουμε την άποψη ότι και τα δύο ποιήματα είναι αυτοαναφορικά;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3^η δραστηριότητα

Αφού πλοηγηθούμε στη διαδικτυακή σελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας και στην *Ανεμόσκαλα* και ειδικά στον συμφραστικό πίνακα λέξεων του ποιητή Μανόλη Αναγνωστάκη με βάση τις λέξεις «ποιητής, ποιήματα, ποιητές» εντοπίζουμε και άλλα αυτοαναφορικά ποιήματά του. Η ανάγνωσή τους μας βοηθάει να απαντήσουμε στο ερώτημα: ποιος είναι ο ρόλος της ποίησης και του ποιητή για τον ποιητή Μανόλη Αναγνωστάκη;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Δημιουργούμε ένα αρχείο Word με τις απαντήσεις μας. Θα διευκολύνουμε τον συντονιστή της ομάδας στην ανάρτηση των εργασιών στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η θεματική ενότητα «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση» του Νέου Προγράμματος Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας στην Α΄ Λυκείου διδάσκεται κυρίως στο δεύτερο τετράμηνο του διδακτικού έτους. Την 21^η Μαρτίου, Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης, το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο με το ποιητικό υλικό που περιέχει θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για μια εκδήλωση-αφιέρωμα στη συνομιλία του ποιητή με την ποίηση, στην οποία οι μαθητές θα είχαν ενεργό, δημιουργικό ρόλο.

Επίσης, κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του σεναρίου θα μπορούσε να επισκεφτεί το σχολείο ένας ποιητής. Μια τέτοια επίσκεψη ανοίγει τη σχολική κοινότητα στον κοινωνικό χώρο με συγκεκριμένο στόχο. Η συνομιλία του ποιητή με τους μαθητές, η ανάγνωση από τον ίδιο δικών του ποιητικών κειμένων αλλά και άλλων ποιητών προσφέρει στους μαθητές ένα “ζωντανό” μάθημα πολιτισμού. Ίσως να είναι και μια καλή αφορμή για να μνησεί κάποιους από τους μαθητές στα μυστικά της «Τέχνης της Ποιήσεως» ή και για να “αξιολογήσει” την προσπάθεια ποιητικής γραφής άλλων μαθητών.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου δεν παρουσιάστηκε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα. Είχε προηγηθεί η εφαρμογή του εισαγωγικού σεναρίου για την έννοια της αυτοαναφοράς και οι μαθητές είχαν κατανοήσει τον όρο. Έτσι, στην εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου αντιλήφθηκαν την ξεχωριστή συνομιλία του κάθε ποιητή με την τέχνη του, τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο διαλέγεται ο κάθε δημιουργός με την τέχνη του, το πώς διαμορφώνεται ο διάλογος αυτός καθώς και το πώς αντιλαμβάνεται κάθε ποιητής τον ρόλο της Ποίησης αλλά και τον δικό του ρόλο ως ποιητή.

Οι μαθητές έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την *Ανεμόσκαλα: Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων για Μείζονες Νεοέλληνες Ποητές* που βρίσκεται στον διαδικτυακό

τόπο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα. Επίσης, με τη χρήση του Προγράμματος Επεξεργασίας Κειμένου εξοικειώθηκαν με τις δυνατότητες που αυτό τους προσφέρει. Μάλιστα, οι μαθητές προχώρησαν και στη δημιουργία ενός μικρού ψηφιακού αφιερώματος στην αυτοαναφορικότητα με βάση τις εργασίες που συνέταξαν.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου, 2011, (ΦΕΚ 1562/2011 - Αριθμ.70001/Γ2).

Κουτσογιάννης Δ. & Παυλίδου Μ., 2012, Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: για διαθεματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ζώνης φιλολογικών μαθημάτων και με άλλα γνωστικά αντικείμενα, για ημιτυπικές και άτυπες σχολικές πρακτικές, με διαδραστικούς πίνακες και φορητούς υπολογιστές, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Βενούτσου, Μ., 2013. Αυτοαναφορά: έννοια και λειτουργία στην ποίηση. Εισαγωγικό, διδακτικό σενάριο για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία (Α΄ Λυκείου) στο πλαίσιο της Πράξης «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.